

# Gode helse og omsorgstjenester til personer med utviklingshemming

**Gry Bogetun**, leder for Utviklingssenter for sykehjem og hjemmetjenester (USHT) i Troms og Finnmark, med ansvar for Finnmark

I denne artikkelen deler Gry Bogetun sine erfaringer om samarbeid med tjenesteytere for mennesker med utviklingshemming. Datteren hennes, Camilla Bogetun Johansen, har arbeidet som ufaglært i kommunale tjenester for samme gruppe tjenestemottakere.

*Hvordan sikrer dere at de som jobber kveldene, nettene, helgene og i feriene får kunnskap nok?* Spørsmålet stilte jeg til ledere og ansatte i tjenestene til folk med utviklingshemming. De besvarte spørsmålet med å vise til strukturer for å informere dem som ikke deltok i fagmøtene fordi de studerte, hadde andre jobber eller omsorgsansvar. Jeg tror ikke jeg traff så mange av de deltidsansatte heller. Det var den gangen jeg drev tilsyn for Fylkesmannen, nå Statsforvalteren. Nå jobber jeg ved Utviklingscenter for sykehjem og hjemmetjenester (USHT). En av oppgavene er å undervise i Gode helse- og omsorgstjenester for personer med utviklingshemming. *Hvordan jobber dere for å gi folk med utviklingshemming støtte til selvbestemmelse og medvirkning?* Spørsmålet stiller jeg til ansatte når jeg underviser. Er det et relevant spørsmål for dem, eller er det et spørsmål som ligger utenfor deres rekkevidde fordi de ikke deltar i fagdiskusjonene? De gjør mye av jobben, de yter omsorg, setter grenser og er oftest der på dagene uten aktivitets-, arbeids- og fritidstilbud.

Som en halvgammel vernepleier er jeg er ikke lenger tett på tjenestene. Jeg er bekymret for at jeg kanskje er så gammel at jeg begynner jeg å stivne i min oppfatning av hvordan det er å jobbe i tjenestene til folk med utviklingshemming. Heldigvis har jeg skaffet meg folk i min aller nærmeste krets som kan gi meg innspill og korrigere meg. Jeg har vært smart nok til å få barn. Jeg har en datter som heter Camilla. Hun bidrar med erfaringsbaserte perspektiver. Hun har valgt å bli forfatter, som regel en dårlig betalt jobb. I noen år har hun derfor arbeidet i tjenesteyting

til mennesker med utviklingshemming. I den siste boka hennes *Jeg har kolleger* har hun skrevet om det å jobbe som miljøarbeider uten formell utdanning.

Camilla har skrevet en roman og ikke en faktabok. Hun kunne ikke skrevet noe annet heller, hun har tross alt taushetsplikt. I boka er hovedpersonen en fiktiv kvinne uten formell utdanning som jobber i en bolig for personer med psykisk utviklingshemming og autisme. Hverdagen hun beskriver er likevel realistisk. Hovedpersonen jobber sammen med vernepleiere, men også sammen med helsefagarbeider Kristoffer, geologistudent Peik, kunstneren Karsten, interiørdesigneren Wenche, kokkeutdannede Magne og telefonselger Bogdan. Foreldrene til Bogdan kom til Norge som flyktninger. Nå jobber hele familien hardt for å få elektrisitet i huset de har i hjemlandet. Her må jeg stoppe opp fordi jeg husker det vi lærte på vernepleierutdanningen om hvor viktig det er å ha en fagidentitet. Vi skulle være bevisste på hvem vi var i jobb. Hvilken identitet har de som har tjenesteyting som en bijobb, de som har flere jobber, de med ørsmå stillinger, alle tilkallingsvikarene? De som i minst grad har medvirkning gjennom fagmøter og kurs. Hva er jobb for dem?

Jobb er mat, penger og husleie tenker bokas jeg-person: *Einar sier han er ansvarsvakt, men han ser ut som torden. Når alle har gått, spør jeg hvordan det går. Fikk bot på bussen, sier han. Månedskortet mitt gikk ut i går. Så kjipt, sier jeg. Sier ikke at det er billigere med årskort, at jeg har det. Jeg sparer to månedsavgifter med årskort. Men man må jo ha råd til å kjøpe det.*







Her skriver Camilla om jobben som inntektskilde, om viktigheten av å ha en lønn. Det er nok en viktig del av identiteten til de som jobber i tjenestene til personer med utviklingshemming. De må ha en jobb, noen av dem for å kunne gjøre mer spennende ting ved siden av, andre fordi de ikke har utdanning som kvalifiserer for jobb andre steder. Camilla har det jeg vil kalle en «brødjobb», en jobb som gir henne anledning til å gjøre noe annet. Det er samtidig slik at jobben som miljøarbeider ikke har stor verdi lønnsmessig. Hun tjener 199 kroner i timen. En dårlig verdsetting av en veldig viktig og krevende jobb vil jeg påstå.

Jeg-personen i boka hadde forventninger til arbeidsgiveren sin i koronatiden, i den tiden der media formidlet at helsepersonell ble løftet frem. De fikk kaker og roser tilsendt. Når arbeidsgiver kaller inn til møte med viktig informasjon er forventningene på topp: *Nå kommer det, tenker jeg. Selv kommunen må gi ros der ros skal gis. «Dere er jo samfunnskritisk personell. Det betyr at dere ikke får lov til å forlate landet og at dere kan tilbakekalles fra ferie.»*

Min mening er at dette ikke er godt nok. Det ligner på en historie jeg fikk fortalt i en liten Finnmarkskommune der alle lederne på grunn av innsatsen i koronaperioden fikk fra 3 – 6 ferieuker ekstra. De som ga tjenester fikk ingenting. Disse opplevelsene miljøarbeiderne forteller om er stikk motsatt av budskapet Dere er de viktigste folka, det er dere som gjør jobben. Det blir ikke troverdig når de gis så liten anerkjennelse for jobben de gjør.

Refleksjonene om miljøarbeiderens lave status og dårlige avlønning gjør meg

bekymret for motivasjonen til å være «de beste folka». For hva består denne jobben i?

Da jeg-personen begynte i jobb som miljøarbeider ble hun spurt om hvordan hun reagerte på å bli slått. Det visste hun ikke, men hun vet det nå: *Så smetter den ene hånda hans ut av min og han planter den med et vondt klask i ansiktet mitt. Jeg skvetter, slipper hendene hans, rygger, det blir varmt i kinnet, veldig varmt. Kjenner ydmykelse bre seg i brystet, lugge i armene. Jeg vil slå tilbake. Jeg trekker pusten dypt. Roger spyler med doen. Jeg teller til ti, så til tjue. Roger må gå på do, sier jeg*

Camilla skriver om å få juling på jobb, om hvor vondt og slitsomt det kan være. Men gjennom jeg-personen viser hun også omsorgen som ytes: *Det har vært en fin dag. Jeg står ved siden av Roger. Han ligger i senga med hodet vendt mot diskokula i taket. Øynene er halvt lukka og han beveger hodet fra side til side, stammer. Tenk om alle dager kunne vært som denne, tenker jeg. Jeg bøyer meg ned og stryker ham over håret. Jeg er glad i deg, sier jeg.* Hun skriver om det som er grunnleggende, det som ikke bare er en jobb, det som er ivaretagelse og omsorg for et annet menneske.

Jeg har mange spørsmål etter å ha lest boka til Camilla, men spørsmålene er ikke til henne. Jeg skjønner det hun skriver. Jeg skjønner hva hun skriver om det å ha en jobb som ikke verdsettes så høyt i samfunnet, en dårlig betalt jobb med ubekvem arbeidstid. Jeg skjønner balansen mellom slitenhet, vold og de gode opplevelsene. Det jeg ikke forstår er hvordan kan vi legge bedre til rette for at den store gruppa tjenesteytere får den





respekten og verdsettingen de fortjener. Kanskje må vi slutte å motivere til å ta helsefagarbeider- eller vernepleierutdanning. Kanskje er det ikke det de vil. Det kan hende de ønsker å være deltidsarbeidere som har andre jobber og livsoppgaver som gir mening i livet.

Vi må tenke nytt for å behold erfarens omsorg og støtte. Vi må tenke nytt om hvordan vi kan tilføre denne store tjenesteytergruppa kompetanse. Jeg lar Camillas jeg-person avslutte med sine refleksjoner om «Tove» som døde i en av hennes friperioder.

*Jeg lurar på hvem som la Tove den siste natta. Hvis det var Kristoffer, så vet jeg at de hadde hatt det morsomt. De ler mye sammen. Lo. Hvis det var Wenche, så hadde de sikkert gått en lang tur og vært gode og trøtte. Hvis det var Magne, så hadde de sittet sammen i sofaen og sunget Sommerfuggel i Vinterland. Jeg tenker på dette fordi jeg lurar på om det var noen som var glade for å endelig kunne gå hjem når det var leggetid eller om det var noen som pakka teppet godt rundt henne og sa det hadde vært fint å være sammen i dag. At det alltid var fint å være sammen med henne og at hun måtte sove godt og trygt.*

Takk Camilla, for at du har latt meg dele fra den nye boka di. Boka heter *Jeg har kolleger* og kommer på Cappelen Damm til høsten.